

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף לז

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - אמר רבי ישמעאל בד"א בשדה הלבן, אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו כנס את קייצו הרי אלו ג' שנים. דהיינו, נחלקו רבנן ורבי ישמעאל האם בשדה של עצים שונים, אכילת שלוש סוגי פירות בשנה אחת נחשבת לחזקה כמו של שלוש שנים, או שצריך אכילה של שלוש שנים דוקא.

אמר אביי מדרבי ישמעאל נשמע לרבנן: משיטת רבי ישמעאל עלינו ללמוד לשיטת רבנן. אם היו שלושים עצים מפוזרים בשדה בשטח של שלושה בית סאה, והמחזיק אכל פירות של עשרה אילנות מתוכם בשנה אחת, ועשרה בשנה השניה, ועשרה בשנה השלישית, הרי זו חזקה לשיטת רבנן.

[דוקא בפזור של עשרה עצים לבית סאה מועילה חזקה. כי אם היו יותר מעשרה עצים בבית סאה אין זו 'שדה אילנות' אלא 'יער', וביער לא מועילה חזקה של אכילת פירות (ועיין תוס'). ואם היו פחות מעשרה עצים בבית סאה, היה קונה בחזקה רק את הקרקע הצריכה לאילנות, ולא את כל השדה].

ואביי מבאר,

לאו מי אמר ר' ישמעאל חד פירא הוי חזקה לכולהו פירי? הכא נמי הני הוו חזקה להני והני הוו חזקה להני: כמו שרבי ישמעאל אמר שאכילת סוג פרי אחד נחשבת חזקה של פעם אחת לכל השדה, ולכן כשאכל בשנה אחת את עצי הזית ואחר כך את עצי התאנים ואחר כך את עצי התמרים הרי זו חזקה של שלוש אכילות, למרות שבכל פעם אכל רק חלק מהעצים. כך גם לרבנן המצריכים אכילה של שלוש שנים, בכל אופן אם אכל שליש מהעצים בכל שנה, הרי זו חזקה של שנה אחת לכל השדה, וכעבור שלוש שנים יש לו חזקה גמורה.

והני מילי היכא דלא אפיקו, אבל אפיקו ולא אכל לא הויא חזקה: וכל זה דוקא במקרה ששאר העצים לא הוציאו פירות באותה שנה, אלא רק עשרה עצים הוציאו פירות בכל שנה. אבל אם עצים נוספים הוציאו פירות והוא לא אכל אותם, אין זו חזקה. בגלל שכאשר הוא לא אוכל את הפירות, הוא מגלה בדעתו שהשדה אינה שייכת לו והוא חושש לאכול את פירותיה, ואם כן הבעלים יכול לטעון שהוא לא מיחה בו בגלל שלא היתה כאן התנהגות של 'חזקה'.

והוא זבאזי באזוזי: וכל זה דוקא כשעשרת העצים שהוציאו פירות בכל שנה מפוזרות בכל השדה, שאז אכילת חלק מהעצים מהווה חזקה לכל השדה. אבל אם בכל שנה מוציאים פירות עשרה עצים בשטח של בית סאה, והוא אוכל אותם, אין זו חזקה. כי כל בית סאה נחשב לשדה בפני עצמו, ושדה אחד אינו יכול לשמש חזקה לשדה אחר.

(וגם רבי ישמעאל שאמר שהאוכל שלושה סוגי פירות בשדה אחת הרי זו חזקה, מדובר שהעצים השונים מפוזרים בכל השדה ואינם נטועים לפי קבוצות).

*

זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע: שני אנשים קנו שדה מאדם אחד ביחד, אחד קנה את האילנות שבשדה והשני קנה את הקרקע. וכל אחד מהם עשה 'קנין חזקה' בחלק שלו, דהיינו אחד עשה קנין בקרקע והשני באילנות. (לא מדובר כאן ב'חזקה' של אכילת שלוש שנים, אלא ב'קנין חזקה' בשעת המכירה).

לדעת רב זביד הקונה את הקרקע קנה את כולה, והקונה את האילנות קנה רק אותם ואין לו שום חלק בקרקע. ולכן לאחר שיתייבשו האילנות, הוא לא יוכל לנטוע במקומם עצים חדשים. אבל כל זמן שהאילן מוציא פירות, הקונה את הקרקע לא יכול לסלק אותו מהקרקע, כי הוא קנה את העץ שיונק מהקרקע ויש לו זכות ביניקת הקרקע כל עוד העץ חי.

מתקיף לה רב פפא: לפי דברי רב זביד עולה שאין לבעל האילנות שום חלק בקרקע, ואם כן כשיתייבשו האילנות יוכל לומר בעל הקרקע לבעל האילנות - עקור אילנך מהשדה ולא תוכל לנטוע עצים חדשים וכנ"ל. אך זה אינו מסתבר לומר (להלן תבאר הגמרא שרב פפא סובר שהמוכר עושה זאת בעין יפה, ולכן הוא בודאי התכוין שלאחר שימותו העצים יוכל הקונה לנטוע עצים חדשים תחתיהם).

ולכן לדעת רב פפא בעל האילנות קונה חלק בקרקע הצריך לאילנותיו (השיעור הוא 'תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלוא אורה וסלו'), ובעל הקרקע קונה את שאר הקרקע. (ומה שאמר רב פפא 'חצי קרקע', לאו דוקא אלא הכוונה חלק בקרקע). ולכן כאשר ימות האילן יוכל בעל האילנות לנטוע במקומו אילן חדש. (פירשנו על פי הפירוש הראשון ברשב"ם).

פשיטא, מכר קרקע ושייר אילנות לפניו: המוכר קרקע והשאיר את האילנות שבה לעצמו ולא מכרם, לכולי עלמא כוונתו היתה בודאי להשאיר לעצמו גם את החלק בקרקע הנצרך לאילנות.

ואפילו לר' עקיבא: דהיינו, נחלקו רבי עקיבא ורבנן (לקמן דף ע"א) המוכר שדה לחבירו והשאיר את הבור שבתוכה לעצמו, לדעת רבי עקיבא המוכר 'בעין יפה הוא מוכר' ולכן הוא לא חושב שהוא יצטרך דרך בקרקע לעבור אל הבור, וממילא הוא מוכר את השדה בלי דרך אל הבור שלו, ועל כן לאחר המכירה הוא יצטרך לקנות מהקונה דרך בקרקע כדי לעבור אל בורו. לדעת רבנן המוכר 'בעין רעה הוא מוכר' והוא משאיר לעצמו גם את הדרך אל הבור שלו.

אמנם במקרה שלנו גם רבי עקיבא מודה שהמוכר את השדה בלא האילנות, השאיר לעצמו את הקרקע סביבם. בגלל שדוקא במשאיר בור לעצמו הוא לא מעלה בדעתו להשאיר לעצמו קרקע, בגלל שהוא לא חושש שהקונה את הקרקע יצעק עליו שיסלק את הבור שלו מהקרקע, משום שהבור לא מפריע כלל לבעל הקרקע והוא יכול לזרוע על שפתו. אבל המשאיר לעצמו אילנות, יודע שהם מפריעים לקונה את הקרקע בחרישת הקרקע וכן השורשים שלהם מכחישים את הקרקע, ולכן הוא משאיר לעצמו קרקע סביבות האילנות כדי שכאשר הם יתייבשו לא יוכל בעל הקרקע לסלק אותו מלטעת אילנות חדשים במקומם.

מכר אילנות ושייר קרקע לפניו: אבל במקרה הפוך, המוכר רק את האילנות ומשייר את הקרקע לעצמו, בזה נחלקו רבי עקיבא ורבנן האם הקונה קיבל גם חלק בקרקע לצורך אילנותיו. (ומדובר במוכר שני אילנות בלבד, כי במוכר שלושה אילנות כולי עלמא מודים שקנה גם את הקרקע סביבם, עיין רשב"ם).

לדעת רבי עקיבא המוכר 'בעין יפה מוכר' ולכן הוא מכר לו גם חלק בקרקע לצורך האילנות, וממילא כאשר הם יתייבשו הקונה יוכל לנטוע חדשים במקומם, אבל לדעת רבנן המוכר 'בעין רעה הוא מוכר' והוא לא השאיר לקונה חלק בקרקע בשביל האילנות, וממילא כאשר הם יתייבשו הקונה לא יוכל לנטוע חדשים במקומם.

הגמרא מבארת שהמחלוקת של רב זביד ורב פפא (בשני לקוחות שקנו אחד קרקע ואחד אילנות, האם יש לבעל האילנות חלק בקרקע בשביל העצים או לא) אינה תלויה במחלוקת התנאים הזו של רבי עקיבא ורבנן. כי המקרים שונים זה מזה.

לר"ע אית ליה, ואפילו לרב זביד וכו': כלומר לדעת רבי עקיבא שיש לקונה חלק בקרקע, גם רב זביד (הסובר שלקונה אילנות אין שום חלק בקרקע) יכול להסכים עם שיטת רבי עקיבא, ואינו מוכרח לסבור דוקא כרבנן.

כי דוקא בשני לקוחות אמר רב זביד שלקונה אילנות אין חלק בקרקע, משום שהקונה את הקרקע טוען לקונה אילנות - כמו שלי אין שום חלק באילנות שלך, כך גם לך אין שום חלק בקרקע שלי. אבל במוכר את האילנות שבקרקעו ומשאיר לעצמו את הקרקע, הוא עושה זאת בעין יפה ומוכר גם חלק מהקרקע.

לרבנן לית ליה, ואפילו לרב פפא וכו': ולדעת רבנן שאין לקונה חלק בקרקע, גם רב פפא (הסובר שלקונה אילנות יש חלק בקרקע) יכול להסכים עם שיטת רבנן, ואינו מוכרח לסבור דוקא כרבי עקיבא. כי דוקא בשני לקוחות אמר רב פפא שלקונה אילנות יש חלק בקרקע, משום שהקונה את האילנות טוען לקונה את הקרקע - כמו שלך מכר המוכר את הקרקע 'בעין יפה' כלומר לעולם, כך גם לי הוא מכר את האילנות בעין יפה כלומר לעולם, והיינו שאם הם ימותו תהיה לי זכות לנטוע עצים חדשים תחתיהם, ואם כן בהכרח שהוא מכר לי גם חלק מהקרקע הנצרך להם. והטעם, אין סיבה לומר שהמוכר יעדיף את הקונה האחד על פני השני אלא הוא מעונין ששניהם יהנו במה שקנו לעולם. אבל במוכר את האילנות שבקרקעו ומשאיר לעצמו את הקרקע, הוא עושה זאת 'בעין רעה' ואינו מוכר לקונה חלק מהקרקע.

*

אמרי נהרדעי, אכלן רצופין אין לו חזקה: מי שהחזיק ואכל באילנות רצופים, דהיינו בשדה שיש בה יותר מ-10 אילנות בשטח של בית סאה, אין זו חזקה, כיון שלא החזיק כדרך שמחזיקים האנשים, משום שהאילנות הללו עומדים להיעקר.

קושיא: מתקיף לה רבא: א"כ איך אדם יחזיק בערוגה של אספסתא (= זרע המיועד למאכל בהמה), והרי היא זרועה רצופה?

אלא אמר רבא: הדין של 'רצופין' נאמר לגבי מכירה, שאם מכר אילנות רצופים כגון שיש יותר מ-10 אילנות בבית סאה, לא מכר את הקרקע שסביבות האילנות, ואין בזה את הדין של 'הקונה שלושה אילנות קנה את הקרקע שסביבם', לפי שהם עומדים להיעקר.

א"ר זירא: דברי רבא תלויים במחלוקת תנאים, וכפי שלמדנו במשנה במס' כלאיים - כרם שבין שורה לשורה יש רק ג' אמות, לדעת ר"ש אינו נחשב ל'כרם', ומי שזורע שם זרע אחר אינו עובר על איסור "לֹא תִזְרַע כְּרָמְךָ כְּלֵאִים", ולדעת חכמים נחשב ל'כרם', לפי שרואים כאילו השורה האמצעית (: שורה שבין שתי שורות) אינה, ונמצא שיש שש אמות בין שורה לשורה. ע"כ המשנה שם.

וכמו כן לגבי מכרן רצופין, לדעת חכמים רואים כאילו האילנות האמצעיים אינם, וא"כ הם נחשבים למפוזרים ומכר גם את הקרקע שסביבם, ולדעת ר"ש לא מכר את הקרקע, ונמצא שדברי רבא נאמרו כדעת ר"ש.

*